EDUSKUNNAN LIIKENNE- JA VIESTINTÄVALIOKUNNALLE

Asia: Lausuntopyyntö 23.6.2020; HE 98/2020 vp hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu sopimus. Se koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Sopimuksen läpileikkaavia periaatteita ovat lapsen oikeus syrjimättömyyteen (2 art), lapsen edun ensisijaisuus (3(1) art), lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen (6 art) sekä oikeus osallisuuteen (12 art). Lapsen oikeuksien yleissopimusta tulee tulkita kokonaisuutena. Artiklan 4 perusteella sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia ja kuvaohjelmalakia. Tarkoitus on panna täytäntöön tele- sekä VMS-direktiivit. Esityksessä ehdotetaan, että audiovisuaalisia sisältöpalveluja koskeva sääntely laajenisi perinteisten televisiolähetysten ja tilattavien audiovisuaalisten mediapalvelujen ohella videonjakoalustapalveluihin, joihin kuvaohjelmalain soveltamisala laajenisi.

Lapsiasiavaltuutetun lausunto

Sähköisistä palveluista annetun lain ja kuvaohjelmalain soveltamisalan laajentaminen

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa sähköisistä annetun lain (917/2014) 3 §:n muuttamista siten, että laki koskee myös videonjakoalustapalveluita ja videonjakoalustan tarjoajia. Kannatettavaa on, että kuvaohjelmalain (710/2011, 2 §) soveltamisalaan lisätään viittaus, joka johtaisi videonjakoalustapalveluiden kuulumiseen kuvaohjelmalain piiriin soveltuvin osin. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus saada tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä ja samanaikaisesti oikeus tulla suojelluksi hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta aineistolta (17 artikla). Perinteisiä televisiolähetyksiä koskevia sääntely ei ole riittävä suojelemaan lapsia ja nuoria heidän

kehitystään vaarantavilta sisällöiltä. Kuten esityksessä on tuotu esille, lapset ja nuoret katselevat verkossa videota enemmän kuin perinteisiä televisiolähetyksiä.

Hallituksen esitykseen on tullut lausuntopalautteen jälkeen lisäys, jonka mukaan videonjakoalustoilla on velvollisuus kieltää käyttöehdoissa rikoslain 17 luvun 17 §:n vastaisen väkivaltakuvauksen levittäminen. Lapsiasiavaltuutettu pitää tätä lapsen suojelemisen kannalta hyvänä ehdotuksena.

Lapsiasiavaltuutettu pitää lapsen oikeuksia edistävänä ehdotuksena sitä, että esteettömyyttä parannetaan tekstitysvelvollisuutta laajentamalla (ehdotetut muutokset sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 211 §:ään). Esitysluonnoksessa on todettu, että uudistus palvelee erilaisia erityisryhmiä. Niihin kuuluu myös lapsia, jotka jo ikänsä ja kehitystasonsa vuoksi tarvitsevat tukea mediapalvelujen saavutettavuudessa.

Lapsiin kohdistuva mainonta

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa ehdotettua täsmennystä sähköisistä palveluista annetun lain 216 § 1 ja 2 momenttiin, jolloin lastenohjelman saisi keskeyttää mainoksilla ”kerran kutakin aikataulun mukaista 30 minuutin jaksoa kohti”, eikä teleostolähetysten lähettäminen lastenohjelmien aikana olisi ollenkaan mahdollista. Lapsi on erityisen haavoittuvassa asemassa markkinoinnin kohteena ikänsä ja kehitystasonsa vuoksi. Samoin on kannatettavaa, ettei tuotesijoittelua sallittaisi lastenohjelmissa (ehdotettu 220 §).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentin[1] mukaan valtioiden on varmistettava esimerkiksi lainsäädännön avulla, etteivät markkinointi ja mainonta haittaa lasten oikeuksia. Lisäksi yrityksiä tulee kannustaa esimerkiksi luomaan käytännesääntöjä.

Videonjakoalustoihin sovellettavat säännökset

YK:n lapsen oikeuksien komitea toteaa edellä mainitussa yleiskommentissaan, ja myös tutkimukset ja selvitykset osoittavat, että digitaalinen media asettaa lapset erityiseen riskiin. Digitaalisen median kautta lapsi pääsee haitallisiin sisältöihin, ja voi sen kautta itse joutua itse kaltoinkohtelun uhriksi. Komitea korostaa, että valtioiden velvollisuus on taata, että lapset saavat ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla tietoa median, ja erityisesti digitaalisen median, turvallisesta käytöstä. Valtioiden on toimittava yhteistyössä tieto- ja viestintäteknologian yritysten kanssa. Tällä tavoin yritykset kykenevät paremmin

[1] *Yleiskommentti nro 16 (2013) sopimusvaltioiden velvoitteista, jotka koskevat yritystoiminnan vaikutusta lasten oikeuksiin* , kohdat 1, 9, 13 ja 59–62. https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/ykn-lapsen-oikeuksien-komitean-yleiskommentit/yleiskommentit-ja-niiden-suomennokset/

toteuttamaan asianmukaiset toimet lasten suojelemiseksi. Yritysten omavalvonta ja keskinäiset käytännesäännöt eivät saa olla ristiriidassa lapsen oikeuksien kanssa.

Sähköisistä palveluista annetun lain 226 b §:ään esitetään, että videonjakoalustoja koskevaa sääntelyä sovelletaan vain Suomeen sijoittuneisiin videonjakoalustapalvelun tarjoajiin. Alustojen kautta tapahtuvaa videoiden tarjoamista on siten kansallisesti lähes mahdotonta valvoa, koska suuri osa sisällöstä tulee valtion rajojen ulkopuolisilta palvelun tarjoajilta. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että kansainvälisiä sopimuksia ja kansainvälistä yhteistyötä valvonnan parantamiseksi tulee lisätä ja kehittää keinoja käyttäjän iän tunnistamiseksi.

Ehdotus sähköisistä palveluista annetun lain 226 c §:ksi säätäisi videonjakoalustan tarjoajan velvollisuuksista. Sen lisäksi, että alaikäisiä tulee suojella heidän kehitystään vaarantavilta sisällöiltä, tulee hänen oikeutensa ilmaista mielipiteensä ja saada tietoa yli rajojen missä tahansa lapsen valitsemassa muodossa huomioida (lapsen oikeuksien sopimus 13 artikla). Esimerkiksi käyttöehdot tulee laatia huomioiden lapset videoiden lataajina, ei pelkästään mahdollisina käyttäjinä.

Internetselainten ja videosovellusten käyttö sekä yhtä aikaa tapahtunut digitaalisten laitteiden leviäminen jo aivan pientenkin lasten arkeen on luonut tilanteen, jossa lasten ulottuvilla on valvomaton mediaympäristö. Tämä tuo lasten tarjolle paljon tietoa ja viestintämahdollisuuksia, mutta asettaa luonnollisesti paljon vastuuta lapsen huoltajille tai muille lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta vastaaville aikuisille. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa vielä, että valvovien aikuisten sekä iän ja kehitystason mukaan myös lasten itsensä tulisi tietää nykyistä paremmin, mihin he voivat ilmoittaa haitallisista sisällöistä (ehdotettu 226 c 2 momentti, 1. ja 2. kohta).

Ehdotetun 226 c § 2 mom 3. kohdan mukaan videonjakoalustan tarjoajan olisi toteutettava tarvittavat toimet, jotta palvelussa on toiminto, jonka avulla käyttäjät voivat ilmoittaa, sisältävätkö videot audiovisuaalista kaupallista viestintää. Kohdan 4 mukaan käyttäjille tulisi ilmoittaa, kun ohjelmat tai käyttäjien tuottamat videot sisältävät audiovisuaalista kaupallista viestintää, jos viestinnästä on ilmoitettu 3. kohdan mukaisesti tai alustan tarjoaja on siitä tietoinen. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että lapsiin ja nuoriin kohdistetaan epäsuoraa kaupallista vaikuttamista videonjakoalustoilla. Joillakin videoita lataavilla henkilöillä (”tubettajilla”) on paljon alaikäisiä seuraajia, joilla ei ole välttämättä edellytyksiä erottaa kaupallisia sisältöjä muista vaikuttamiseen tähtäävistä sisällöistä.

Jyväskylässä 25.8.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Lakimies